

Vergaderjaar 2023–2024

29 538

Zorg en maatschappelijke ondersteuning

Nr. 355

**BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN VOLKSGEZONDHEID,
WELZIJN EN SPORT**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 7 december 2023

Sinds de start van het actieprogramma in 2018 is er een veelzijdige maatschappelijke beweging met gemeenten, maatschappelijke organisaties, bedrijven, burgerinitiatieven en instellingen ontstaan. In het najaar van 2022 heb ik met uw Kamer de vervolgaanpak Eén tegen eenzaamheid (2022–2025)¹ gedeeld. De aanpak is sindsdien gericht op Nederlanders van alle leeftijden en er is extra aandacht voor specifieke groepen met een verhoogde kans op eenzaamheid.² Om uw Kamer goed te betrekken, bied ik u met deze brief de jaarlijkse voortgangsrapportage aan.

Tijdens de tour die ik dit jaar maakte door Nederland samen met de aanjagers van het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid heb ik mooie voorbeelden gezien van lokale aanpakken tegen eenzaamheid in gemeenten en een veelzijdigheid aan initiatieven die ontstaan vanuit de samenleving. Dit is indrukwekkend en tegelijkertijd hard nodig. Want nog steeds voelt bijna de helft van alle volwassen Nederlanders zich eenzaam en één op de zeven mensen voelt zich sterk eenzaam.³ Onder jongvolwassenen (16 t/m 25 jaar) voelt zelfs bijna twee derde zich eenzaam en één op de vier sterk eenzaam.⁴ Het gevoel van «erbij horen» en «ertoe doen» is voor ieder mens een basisbehoefte. Eenzaamheid is meer dan een rotgevoel. Onderzoek wijst uit dat eenzaamheid leidt tot gezondheidsrisico's en minder meedoen in de samenleving. Zeker als het gevoel van eenzaamheid sterk is en langdurig aanhoudt.⁵

¹ Kamerstuk 29 538, nr. 347, Voortgangsrapportage Eén tegen eenzaamheid 2022

² Mensen met een lage sociaaleconomische positie, mensen met gezondheidsproblemen, mensen met een partner met gezondheidsproblemen, LHBTIQ+ personen, mensen met een niet-westerse migratieachtergrond en jongvolwassenen (18–35 jaar)

³ Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022

⁴ Corona Gezondheidsmonitor Jongvolwassenen 2022

⁵ wat-werkt-eenzaamheid-dossier-2020.pdf (movisie.nl)

Belangrijkste resultaten

In deze brief geef ik een overzicht van de resultaten die het afgelopen jaar behaald zijn door het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid. Dit doet het programma langs drie actielijnen. Hieronder noem ik per actielijn de belangrijkste punten.

Actielijn 1: Meer bewustwording in de samenleving over eenzaamheid.

- De publiekscampagne Eén tegen eenzaamheid richt zich sinds dit jaar op zowel mensen met (beginnende) eenzaamheidsgevoelens als de mensen om hen heen. In de «Hey, het is oké»-campagne was aandacht voor eenzaamheid onder jongeren.
- Met 800 deelnemers kende de landelijke opening van de Week tegen Eenzaamheid op 27 september jl. het hoogste aantal deelnemers in de 14 jaar dat de Week tegen Eenzaamheid bestaat. Van alle aangesloten gemeenten organiseerde 90% activiteiten tijdens de Week tegen Eenzaamheid.
- Tim Senders is als nieuwe aanjager aangesloten bij het programma. Hij richt zich op de doelgroep jongeren en maakt de podcastserie «De handleiding».
- Voor het programma Eenzaamheid in de Nationale Wetenschapsagenda (NWA) zijn 5 consortia gevormd die tot en met 2025 onderzoek gaan doen naar eenzaamheid onder risicogroepen.

Actielijn 2: Meer maatschappelijk initiatief tegen eenzaamheid.

- In 2023 zijn er 196 landelijke organisaties, bedrijven en instellingen lid van de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid. Dit jaar is ingezet op het betrekken van partijen die zich inzetten op eenzaamheid bij de risicogroepen.
- In samenwerking met het Oranje Fonds is het programma Verminderen Eenzaamheid gelanceerd om maatschappelijk initiatief tegen eenzaamheid te versterken. Tot en met 2025 is er € 4,6 miljoen beschikbaar.

Actielijn 3: In alle gemeenten een lokale aanpak eenzaamheid.

- 80% van alle gemeenten is in 2023 aangesloten bij het actieprogramma.
- Nagenoeg alle gemeenten hebben middelen aangevraagd voor de jaren 2023–2025 voor hun aanpak eenzaamheid. De middelen zijn afkomstig uit de Brede specifieke uitkering, het financieel arrangement van het Gezond en Actief Leven Akkoord.
- Hieronder ga ik per actielijn nader in op de voortgang van het programma in 2023 en blik ik vooruit op een aantal prioriteiten voor volgend jaar.

Actielijn 1: Meer bewustwording in de samenleving over eenzaamheid

Eén tegen eenzaamheid zet in op het herkennen van signalen van eenzaamheid, het bespreekbaar maken van het onderwerp en het ondernemen van actie; voor jezelf en de ander. Dit doet het actieprogramma met een publiekscampagne, de Week tegen Eenzaamheid en het opbouwen van kennis over het onderwerp.

Wetenschappelijke Adviescommissie

Net als in voorafgaande jaren leverden de leden van de Wetenschappelijke Adviescommissie (WAC) op allerlei manieren hun bijdrage aan het actieprogramma. De commissieleden verzorgden presentaties op landelijke en lokale bijeenkomsten. Ze gaven interviews aan media en leverden bijdragen aan podcasts. Daarnaast heeft de WAC advies gegeven op de ontwikkeling van de campagne.

Op 1 december heeft de WAC op mijn verzoek een advies uitgebracht over de formulering van een «sociaal-netwerkadvies». Het advies is opgenomen in bijlage 3. Daarin beschrijft de WAC het belang van een sociaal netwerk. Het sociaal netwerk waarin mensen zijn ingebed is minstens zo belangrijk voor de gezondheid als voeding en beweging. De kwantiteit en kwaliteit van sociale contacten zijn bovendien om nog een andere reden van belang: ze zijn van grote invloed op het ontstaan van gevoelens van eenzaamheid. De commissie stelt vast dat het op basis van het onderzoek dat tot nu toe gedaan is – anders dan bij voeding en beweging – niet mogelijk is een kwantitatieve sociaal-netwerknorm of -richtlijn te formuleren, zoals «zorg dat je minimaal drie tot vijf goede vrienden hebt» of «besteed minimaal één uur per dag aan sociale interactie». Maar ze denkt dat het wel mogelijk én nuttig is, om tot een niet-kwantitatief advies te komen, dat mensen kan helpen met het opbouwen van het sociale netwerk dat zij nodig hebben om niet eenzaam te worden en gezond te blijven. De WAC formuleert en verantwoordt in het advies vervolgens haar eigen, eerste versie van zo'n «sociaal-netwerkadvies».

Vooruitblik 2024

Het «sociaal netwerk-advies» van de WAC wordt meegenomen in de publiekscampagne «Praat vandaag over morgen», welke begin volgend jaar door de Minister van Langdurige Zorg en Sport wordt gelanceerd. Daarnaast start de WAC op mijn verzoek met het formuleren van een advies over hoe beleid in verschillende maatschappelijke sectoren kan bijdragen aan het terugdringen van eenzaamheid. Bijvoorbeeld bij beleid op het gebied van gebouwde omgeving, onderwijs, werk, sport en cultuur.

Campagne Eén tegen eenzaamheid

Eén van de prioriteiten voor 2023 was de doorontwikkeling van de publiekscampagne Eén tegen eenzaamheid. Deze ging in het verleden vooral over eenzaamheid onder ouderen, maar vanaf 2023 richt de campagne zich op eenzaamheid onder mensen van alle leeftijden. Daarnaast spreekt de campagne niet alleen «omstanders» meer aan, maar wil het ook mensen met gevoelens van eenzaamheid motiveren in actie te komen.

De tussentijdse campagne-effectmeting laat zien dat na de campagne meer mensen die eenzaamheidsgevoelens ervaren, iets hebben gedaan om zich minder eenzaam te voelen. Negen op de tien mensen weet dat eenzaamheid bij iedereen kan voorkomen, ongeacht leeftijd of situatie. Meer mensen weten na de campagne dat het een misvatting is dat het grootste deel van de mensen dat zich eenzaam voelt ouder is dan 65 jaar.

De campagne wil eenzaamheid bespreekbaar maken en bewustzijn vergroten dat eenzaamheid bij iedereen kan voorkomen, ongeacht leeftijd of situatie. Vervolgens moet de campagne mensen het vertrouwen geven dat zij zelf iets kunnen doen. De campagnemiddelen laten zien dat een klein gebaar of een kleine stap het verschil kan maken. De campagne was te zien op tv, online en te beluisteren op de radio. De tv-spot was ook als bioscoopreclame te zien. De publiekscampagne Eén tegen eenzaamheid liep dit jaar van 25 september tot en met 27 oktober, rond de Week tegen Eenzaamheid.

Vooruitblik 2024

De campagne loopt door met een flight in de wintermaanden januari en februari. Mede op basis van de campagne-effectonderzoeksresultaten wordt bepaald hoe de campagne een vervolg krijgt.

Campagne Hey, het is oké

Van 25 oktober tot en met 3 december jl. liep de «Hey, het is oké»-campagne over eenzaamheid gericht op jongeren (16 t/m 25 jaar). De campagne is gelanceerd in samenwerking met de aanpak «Mentale gezondheid van ons allemaal» en stimuleert jongeren met beginnende mentale klachten te praten over hoe ze zich voelen. De campagne maakt zichtbaar dat iedereen zich weleens alleen voelt en geeft tips hoe hiermee om te gaan. De campagne is ontwikkeld met input van onder andere de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid-partners: Stichting Join Us en de Kindertelefoon/Alles Oké Supportlijn.

Om de campagne extra aandacht te geven, heeft *streetart* kunstenaar Judith de Leeuw op Campus Uilenstede in Amstelveen één van de flats opgesierd met een 24 meter hoge muurschildering. De muurschildering toont een jongere die van een springplank springt en haar masker afgooit. De jonge mensen om haar heen vangen haar op. Het kunstwerk is bedoeld om studenten aan te moedigen aandacht te vragen voor hun problemen. Velen blijven er in hun eentje mee zitten. Voor dit kunstwerk liet de kunstenaar zich inspireren door vijf jongeren die zich om uiteenlopende redenen alleen voelden en daarover vertellen in een de podcast «Hey, het is oké». Ze hadden bijvoorbeeld last van prestatiedruk, een eetstoornis of voelden zich anders dan anderen in de omgeving waar zij opgroeiden. De campagne liep op sociale media en op plekken als scholen en verenigingen hingen posters en zijn «podkastjes» verspreid met een Spotify-link naar de podcasts.

Vooruitblik 2024

Vooruitlopend op de campagne-effectonderzoekresultaten heb ik de ambitie om de campagne over eenzaamheid onder jongeren volgend jaar een vervolg te geven.

Week tegen Eenzaamheid

In het kader van de Week tegen Eenzaamheid brachten Hare Majesteit Koningin Máxima en ik op 27 september jl. een bezoek aan buurtcentrum De Boeg in Amsterdam. Daar maakten we onder andere kennis met Oma's Soep, een sociale onderneming die zich landelijk inzet om eenzaamheid onder ouderen te verminderen.

Van 28 september tot en met 4 oktober jl. vond de veertiende Week tegen Eenzaamheid plaats. Het is een actieweek waarin door heel het land extra aandacht wordt gevraagd voor het thema eenzaamheid. Voorafgaand organiseerde het actieprogramma de netwerkconferentie Landelijke Opening Week tegen Eenzaamheid in het Beatrix theater in Utrecht. Deze netwerkconferentie is bedoeld voor iedereen die te maken heeft met de opgave eenzaamheid.

De verbreding van doelgroepen van het actieprogramma was zichtbaar in zowel de inhoud als de deelnemers:

- De 800 deelnemers bestonden onder meer uit vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en bedrijven uit de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid, aanjagers van het actieprogramma, wethouders, beleidsmedewerkers, studenten, vrijwilligers, professionals en ervaringsdeskundigen.
- Het programma bevatte sprekers en deelsessies over de relatie tussen eenzaamheid en de fysieke leefomgeving, wat ervaringsdeskundigen kunnen betekenen, sociale verbinding in de wijk, ondernemen tegen eenzaamheid en eenzaamheid onder de doelgroep studenten. Daarnaast is er voor wethouders een sessie georganiseerd over de

integrale benadering van het thema eenzaamheid met behulp van de Brede specifieke uitkering voor gemeenten.

9 op de tien gemeenten die zijn aangesloten bij het actieprogramma, heeft aan de Week tegen Eenzaamheid meegedaan. Het actieprogramma heeft daarin diverse rollen vervuld:

- Gemeenten en initiatiefnemers van activiteiten konden gratis gebruikmaken van het «Kom-Erbij pakket», samengesteld en gefaciliteerd door het actieprogramma. Dit pakket met communicatiemiddelen en materialen om een activiteit aan te kleden is dit jaar maar liefst 600 keer aangevraagd voor activiteiten voor zeker 50.000 personen.
- De Eén tegen eenzaamheid-videokast reisde het land door met als doel eenzaamheid bespreekbaar te maken. De compilatievideo hiervan werd gebruikt om de actieweek af te sluiten.⁶
- De ZorgSaamWonen Award 2023 met als thema «Ik zie je buiten» werd mede mogelijk gemaakt door het actieprogramma en ging over hoe in de hedendaagse individualistische en haastige maatschappij ontmoetingen te faciliteren zijn.
- Samen met Hans de Booij en Sander van Leeuwen werd een theater-tour georganiseerd in het kader van eenzaamheid bespreekbaar maken.
- Samen met aanjager Tim Senders is tijdens de Week tegen Eenzaamheid een podcastaflevering gemaakt over eenzaamheid onder jongeren.
- Een uitgebreide impressie van de Week tegen Eenzaamheid staat op de website van Eén tegen eenzaamheid.⁷

Vooruitblik 2024

Ook volgend jaar faciliteer ik de Week tegen Eenzaamheid. Op woensdag 25 september organiseert het actieprogramma een netwerkconferentie waarmee de Week tegen Eenzaamheid 2024 start. Daar zal weer ruimte zijn voor inhoudelijke deelsessies.

Nationale Wetenschapsagenda Eenzaamheid

Dit voorjaar is in samenwerking met de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) binnen de Nationale Wetenschapsagenda (NWA) een call voor eenzaamheid opengesteld. Daaruit zijn vijf consortia gevormd die bestaan uit kennisinstellingen en maatschappelijke partijen. Zo wordt er gebruik gemaakt van verschillende kennisbronnen, zoals wetenschappelijke kennis, praktijkkennis en ervaringskennis.

De consortia doen tot en met 2025 onderzoek om te komen tot verbeterd inzicht in:

- de oorzaken en aard van eenzaamheid;
- effectieve inzet op het verminderen van eenzaamheid;
- en het mogelijke taboe op eenzaamheid.

Dit doen zij onder vijf doelgroepen die op dit moment prioriteit hebben voor nader onderzoek:

- jongeren (11 t/m 17 jaar);
- jongvolwassenen (18 t/m 26 jaar);
- mantelzorgers van mensen met een chronische of levenslange ziekte of beperking;
- mensen met een licht verstandelijke beperking;
- ouderen met een buiten-Europees herkomstland.

⁶ Bekijk het filmpje: verhalen uit de Videokast Eén tegen eenzaamheid (eentegeneenzaamheid.nl)

⁷ www.eentegeneenzaamheid.nl/week-tegen-eezaamheid

Dit jaar is het programma «Versterken aanpak eenzaamheid» van ZonMw afgerond. Tussen 2019 en 2023 hebben vijftien subsidierondes plaatsgevonden. Daarin zijn 134 projecten en interventies, vooral gericht op eenzaamheid onder ouderen, ondersteund in hun doorontwikkeling en evaluatie. De geleerde lessen heeft Leyden Academy samengebracht in een kennisynthese⁸, die mei jl. gepubliceerd is.

In 2023 heb ik een subsidie verleend aan stichting Join Us om de ervaringen van eenzame jongeren met hun interventie te verzamelen. Join Us kan op basis hiervan de interventie verbeteren. Daarnaast ben ik met Faktor5 in gesprek over de interventie «Creatief leven» en de mogelijkheid deze interventie verder te laten onderzoeken op effectiviteit.

Voortuitblik 2024

De vijf consortia van het thematische programma Eenzaamheid in de Nationale Wetenschapsagenda gaan in januari 2024 van start. Het onderzoek loopt tot en met 2025. Naast de onderzoeken naar risicogroepen, worden in 2024 voorbereidingen getroffen van een dwarsdoorsnijdend project dat bijdraagt aan doelgroep-overstijgend inzicht over de achtergronden van eenzaamheid en werkzame factoren om eenzaamheid te verminderen. Om de opgedane kennis van deelnemers aan het ZonMw-programma te verbinden met de kennis die de vijf consortia van de NWA-call gaan opdoen, start ik volgend jaar met een Leernetwerk Eenzaamheid onder begeleiding van ZonMw.

Actielijn 2: Meer maatschappelijk initiatief tegen eenzaamheid

Met meer maatschappelijk initiatief hoeven minder mensen zich eenzaam te voelen. Met deze actielijn geef ik een impuls aan initiatieven die eenzaamheid verminderen. Dat doet het actieprogramma met een breed netwerk aan partners in de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid.

Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid

De Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid is dit jaar uitgebreid en uitgegroeid tot een stevig netwerk van 196 organisaties. Dit betreft landelijke partijen die vanuit hun *corebusiness* of de missie van hun organisatie een unieke bijdrage leveren aan het verminderen van eenzaamheid. Van maatschappelijke initiatieven tot bedrijven en van sportbonden tot culturele instellingen. Leden van de Nationale Coalitie weten elkaar steeds beter te vinden doordat het actieprogramma actief deelnemers aan elkaar verbindt. Ook dit jaar heeft het actieprogramma diverse netwerkgelegenheden georganiseerd. Hierdoor is de Nationale Coalitie een levendig netwerk waarbij mooie initiatieven en nuttige samenwerkingen zijn ontstaan.

Voorbeelden van samenwerkingen in 2023:

- Samenwerking stichting Thuisgekookt en PLUS: sociale maaltijdservice Thuisgekookt en supermarkt PLUS hebben de handen ineengeslagen. Met behulp van een campagne, buurtproeverijen en een statiegeldactie versterkt PLUS de naamsbekendheid van Thuisgekookt met als gezamenlijk doel: gezonde voeding en diepgaand sociaal contact toegankelijk maken voor mensen die dit binnen hun eigen netwerk zelf niet kunnen organiseren.

⁸ 230511-Rapport-Dynamische-Kennisynthese_Leyden-Academy.pdf (zonmw.nl)

- **Samenwerking RegioBank en gemeenten:** dit jaar organiseerden RegioBank en het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid maandelijks informatiebijeenkomsten voor beleidsadviseurs van gemeenten. Met als doel om de samenwerking tussen gemeenten en de lokale RegioBank te stimuleren in het kader van lokale aanpak eenzaamheid en leefbaarheid in de buurt. Inmiddels wordt in 40 gemeenten samengewerkt. Daarnaast deden de medewerkers van het hoofdkantoor van RegioBank vrijwilligerswerk tijdens de Week tegen Eenzaamheid en kregen zij een training over het herkennen van eenzaamheid van kennisinstituut Movisie.
- **Samenwerking Leger des Heils en Specsavers:** al langere tijd werken Specsavers en Leger des Heils samen. Dit jaar organiseerden zij voor hun medewerkers en vrijwilligers tijdens de Week tegen Eenzaamheid een webinar met ervaringsdeskundigen over eenzaamheid in relatie tot gehoorverlies. Daarnaast konden bezoekers van de buurthuiskamers van het Leger des Heils voor het derde jaar op rij in de Week tegen Eenzaamheid genieten van een concert, georganiseerd door beide organisaties vanuit de gedachte dat muziek verbindt.
- **Samenwerking Resto VanHarte en Albert Heijn:** in 2023 hebben Resto VanHarte en Albert Heijn hun samenwerking verder bestendigd en uitgebreid. Tijdens de Week tegen Eenzaamheid organiseerden ze ontmoetingsdiners voor de buurt en vonden er gedurende drie dagen mini-Resto's plaats in vijf geselecteerde Albert Heijn winkels. Daarnaast was Resto VanHarte betrokken bij een «pensioeninspiratie event» voor bijna pensioengerechtigde Albert Heijn-medewerkers, waar aandacht was voor de vele mogelijkheden van vrijwilligerswerk en de daarvan uitgaande preventieve werking tegen eenzaamheid.

In 2023 is een begin gemaakt om de Nationale Coalitie te verbreden met voor heel de samenleving herkenbare partijen, waaronder organisaties die zich inzetten op eenzaamheid bij de risicogroepen. Voorbeelden van nieuwe partijen zijn: LFB (belangenvereniging dóór en vóór mensen met een verstandelijke beperking), Stichting Het begint met Taal, Stichting Roze 50+, Mommyfriends en De Kindertelefoon.

Vooruitblik 2024

In 2024 ga ik verder met het vergroten van de inzet en samenwerking van de huidige deelnemers van de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid door onder meer het faciliteren van netwerkbijeenkomsten en het ontwikkelen van een passend ondersteuningsaanbod. Het ondersteuningsaanbod gaat bestaan uit een toolkit met goede voorbeelden, tips en handleidingen om je als landelijke organisatie tegen eenzaamheid in te zetten en uit een online platform waar maatschappelijke initiatieven een plek krijgen, zodat hun aanbod beter vindbaar is voor gemeenten.

Oranje Fonds-programma Verminderen Eenzaamheid

Tijdens de Landelijke Opening Week tegen Eenzaamheid lanceerde ik een samenwerking met het Oranje Fonds. Met het programma Verminderen Eenzaamheid (2023–2025) versterken we gezamenlijk maatschappelijke initiatieven die eenzaamheid verminderen. Daarvoor stel ik tot en met 2025 in totaal € 4,6 miljoen beschikbaar. Het doel van dit programma is het versterken van initiatieven die zich richten op het voorkomen, verminderen en verzachten van eenzaamheid, zodat zij toekomstbesteding hun werk kunnen uitvoeren. Bij de financiering van initiatieven is specifieke aandacht voor initiatieven die zich richten op mensen met een verhoogd risico op eenzaamheid.

In de periode tot deze rapportage hebben 15 initiatieven een financiële bijdrage ontvangen. Tot deze initiatieven horen onder andere: Stichting Het Begint met Taal, Stichting OPOEH en Transformers Community. Naast een financiële bijdrage ontvangen de initiatieven een uitnodiging voor een gezamenlijke, jaarlijkse kennis- en netwerkbijeenkomst met leden van de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid. Daarmee stimuleren we samenwerking en kennisdeling tussen maatschappelijke organisaties en bedrijven die zich inzetten tegen eenzaamheid.⁹

Actielijn 3: In alle gemeenten een lokale aanpak tegen eenzaamheid

Met deze actielijn zet ik in op het vermeerderen en verstevigen van het aantal gemeenten dat meedoet met de beweging tegen eenzaamheid. Ik streef ernaar dat in 2025 alle gemeenten een lokale aanpak eenzaamheid hebben, zodat mensen met gevoelens van eenzaamheid in elke gemeenten terecht kunnen. In 2023 is 80% van alle gemeenten aangesloten bij Eén tegen eenzaamheid en werkt met een lokale aanpak eenzaamheid.

Ondersteuning gemeenten

Het actieprogramma biedt gemeenten een landelijk ondersteunend kader dat hen richting geeft voor een effectieve aanpak en tegelijkertijd ruimte laat voor lokale invulling: dit zijn de «vijf pijlers»¹⁰. Om te stimuleren dat gemeenten invulling kunnen geven aan deze pijlers, bied ik op elke pijler ondersteuning. Door middel van gratis advies uren via lokale Eén tegen eenzaamheid-adviseurs, een toolkit met praktische materialen en handreikingen, masterclasses over actuele onderwerpen, en met financiële middelen via de Brede Specifieke Uitkering voor Gemeenten (SPUK), het financieel arrangement van het Gezond en Actief Leven Akkoord.

In 2023 heb ik de ondersteuning aan gemeenten voortgezet. Via een aanbesteding is de opdracht om gemeenten te adviseren bij hun lokale aanpak sinds 1 juni jl. belegd bij BMC. Met 15 adviseurs bedient zij de aangesloten gemeenten bij de vragen die spelen op basis van de lokale situatie, stimuleert zij samenwerking binnen de gemeente met onder andere ondernemers uit de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid en haalt ze op welke ondersteuningsbehoefte er is. Daarnaast heeft het actieprogramma dit jaar drie masterclasses georganiseerd voor gemeenten, met daarin aandacht voor de uitbreiding van de doelgroepen van het actieprogramma.

Voortgang op de vijf pijlers

De rapportage Benchmark Eén tegen eenzaamheid 2023 geeft inzicht in de voortgang van de aanpak van aangesloten gemeenten. 174 gemeenten hebben de benchmark ingevuld (respons van 66%). De Benchmarkrapportage is opgesteld door Significant en is opgenomen in bijlage 2 van deze brief. Hieronder ga ik in op de belangrijkste resultaten per pijler.

Pijler 1. Bestuurlijk commitment: In 2023 heeft 37% van de gemeenten een wethouder die zich actief inzet voor de aanpak van eenzaamheid en heeft 18% van de gemeenten eenzaamheid geadresseerd in de gemeenteraad.

⁹ Extra budget om Eenzaamheid te verminderen | Oranje Fonds

¹⁰ 1. Bestuurlijk commitment, 2. Creëer een sterk netwerk, 3. Betrek mensen, eenzaam zelf, 4. Werk aan duurzaam aanpakken, 5. Monitoren en evalueren.

Daarnaast maakt 79% van de aangesloten gemeenten gebruik van de adviseurs Eén tegen eenzaamheid.

Pijler 2. Creëer een sterk netwerk: 83% van de gemeenten heeft een lokale coalitie voor de aanpak van eenzaamheid en 71% heeft een kartrekker van deze coalitie aangewezen. Vaak wordt deze rol belegd bij zorg- en welzijnsorganisaties. Een sterk netwerk bestaat ook uit publiek-private samenwerkingen, bijvoorbeeld met de lokale bakker en supermarkt. Toch ziet de helft van de gemeenten het betrekken van ondernemers als een grote uitdaging in de lokale aanpak van eenzaamheid.

Pijler 3. Betrek mensen met gevoelens van eenzaamheid zelf: In 61% van de gemeenten worden eenzame mensen of hun vertegenwoordigers betrokken bij het lokale beleid tegen eenzaamheid. Toch vormt het betrekken van de doelgroep in 71% van de gemeente de grootste uitdaging in het beleid.

Pijler 4. Een duurzame aanpak: 91% van de gemeenten geeft aan dat zij gebruikmaken van goede voorbeelden uit andere gemeenten. Gemeenten informeren elkaar onderling vaker dan vorig jaar over beschikbare goede voorbeelden. Anders dan vorig jaar kunnen gemeenten sinds dit jaar gebruik maken van financiële middelen voor hun eenzaamheidsaanpak uit de Brede Specifieke Uitkering (SPUK). Alle aangesloten gemeenten hebben voor de jaren 2023–2025 SPUK-geld voor eenzaamheid aangevraagd.

Pijler 5. Monitoring en evaluatie: Ten opzichte van vorig jaar hebben meer gemeenten meegedaan met de benchmark. 68% evalueert en monitort het lokale eenzaamheidsbeleid.

Vooruitblik 2024

Volgend jaar zet ik de lokale ondersteuning onverminderd voort. Mede op basis van de uitkomsten van het benchmarkonderzoek wordt deze ondersteuning nader bepaald. Ik start onder andere met regionale bijeenkomsten om uitwisseling van kennis en ervaringen tussen vergelijkbare gemeenten te faciliteren. Daarnaast ben ik voornemens om de toolkit met praktische materialen en handreikingen te vernieuwen, zodat deze beter aansluit bij de huidige behoeften van gemeenten.

Gezond en Actief Leven Akkoord

In het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), dat 3 februari jl. is ondertekend door de VNG, Zorgverzekeraars Nederland, GGD GHOR Nederland en het Ministerie van VWS, is onder andere de afspraak gemaakt dat Rijk en gemeenten zich gezamenlijk committeren aan de aanpak van eenzaamheid. Vanuit het Ministerie van VWS wordt er in ieder geval tot en met 2025 geld beschikbaar gesteld aan gemeenten om hun lokale aanpak eenzaamheid te versterken of, wanneer deze er nog niet is, op te zetten. Op twee gemeenten na, hebben alle gemeenten dit najaar een succesvolle aanvraag ingediend voor de SPUK-middelen voor het thema eenzaamheid. Daarmee onderschrijven deze gemeenten de belangen van de vijf pijlers van het actieprogramma. Gemeenten geven het geld bijvoorbeeld uit aan een kartrekker die de lokale coalitie tegen eenzaamheid coördineert, het implementeren of opschalen van een (effectieve) interventie of activiteit, het inrichten van een signaalpunt of aan het monitoren van hun aanpak.

Het verminderen van eenzaamheid in Nederland is niet een losstaande opgave en hangt samen met tal van andere belangrijke opgaven die ook

genoemd staan in het GALA. Ik vind het daarom belangrijk dat gemeenten samenhang vinden tussen eenzaamheid en thema's zoals: sport en bewegen, mentale gezondheid, sociale basis en valpreventie. Elke gemeente werkt anders en elke gemeente heeft andere behoeften. Daarom ben ik voornemens een analyse te laten uitvoeren naar welke thema's gemeenten hun aanpak eenzaamheid aan verbinden. Zo kunnen de Eén tegen eenzaamheid-adviseurs gerichter ondersteunen bij de lokale aanpak.

Vooruitblik 2024

Ik ben voornemens de analyse van het gebruik van de SPUK-middelen voor het thema eenzaamheid voor de zomer 2024 gereed te hebben.

Maatschappelijke diensttijd

In 2023 is in samenwerking met het programma Maatschappelijke Diensttijd van het Ministerie van OCW een kwartiermaker aangesteld die gemeenten adviseert en ondersteunt bij het inzetten van Maatschappelijke Diensttijd tegen eenzaamheid. Eind mei was ik samen met aanjager Neelie Kroes op werkbezoek bij een prachtig MDT-project in Utrecht dat studenten koppelt aan ouderen en tegelijkertijd de studenten coacht bij hun eigen talentontwikkeling. Het was mooi om te zien dat deelnemers, ondanks soms wel 60 jaar leeftijdsverschil, van elkaar leren en zo veel plezier met elkaar hebben.

«Het is belangrijk voor studenten om een stuk maatschappelijke ervaring op te doen buiten hun studie. Het is buitengewoon belangrijk om in contact te komen met andere generaties. Een ander mens heeft ervaringen te melden die je eigen leven kunnen verrijken.» Neelie Kroes, aanjager Eén tegen eenzaamheid en oud-politica

Pilot «Superdiversiteit»

Uit het benchmarkonderzoek blijkt dat gemeenten het lastig vinden om inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond te bereiken met en te betrekken bij hun aanpak eenzaamheid. Daarom ben ik in november gestart met de pilot «Superdiversiteit». Een kwartiermaker ondersteunt tot september 2024 minimaal vijf gemeenten om deze doelgroep te verbinden aan de lokale coalitie tegen eenzaamheid.

Signaleren van eenzaamheid

In 2023 zijn er meer gemeenten die een digitaal meldpunt voor signalen van eenzaamheid hebben opgezet. Tijdens de Week tegen Eenzaamheid 2023 zijn bijvoorbeeld de gemeenten Leiden, Heemstede en Alblasterwaard met een signaalpunt gestart. Ook zijn er meer betrokken ondernemers, maatschappelijke organisaties en instellingen die signaleren, en daarmee kunnen mensen die eenzaam zijn eerder in beeld komen. PostNL is één van de bedrijven die zich inzet voor het signaleren van eenzaamheid. Zij stuurt signalen van bezorgers die merken dat het niet goed met iemand gaat, door naar lokale sociaalwerkorganisaties. Vervolgens pakt deze sociaalwerkorganisatie het signaal op. Inmiddels is PostNL hiermee actief in 13 gemeenten.

Vooruitblik 2024

- De samenwerking met het programma Maatschappelijke Diensttijd zet ik voort. De invulling hiervan wordt verkend.

- De pilot «Superdiversiteit» wordt verder uitgevoerd. De kwartiermaker maakt haar ervaringen inzichtelijk, zodat alle gemeenten hiermee geholpen worden.
- Ik zet actief in op het laten samenwerken van nog meer gemeenten, lokale coalities en bedrijven bij het signaleren van eenzaamheid. PostNL en Sociaal Werk Nederland starten een samenwerking om in meer gemeenten eenzaamheid te gaan signaleren.

Ten slotte

We sluiten een bevlogen jaar af. Een jaar waarin ontzettend veel mensen zich hebben ingezet om eenzaamheid te verminderen. Sociaal werkers, vrijwilligers, maatschappelijke organisaties; maar ook medewerkers van bedrijven en sociaal ondernemers. En natuurlijk mensen zelf. Mensen die zich eenzaam voelen en een stap hebben gezet om iets met die eenzaamheidsgevoelens te doen. Of die er zijn voor een ander. Voor een familielid, kennis of buur. Eenzaamheid is nog altijd aanwezig, in alle lagen van de samenleving. De gesprekken die ik heb gevoerd tijdens de werkbezoeken door het land stemmen mij hoopvol. Er gebeuren een hoop mooie dingen. De bereidheid om eenzaamheid te doorbreken en verbinding te creëren is groot. Ik geloof dat de sleutel tot het verminderen van eenzaamheid ligt in samenwerking. Daarom blijf ik met het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid onverminderd werken aan een maatschappelijke beweging met alle partners. Uiteindelijk kunnen we allemaal een steentje bijdragen.

De Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
M. van Ooijen